

A hazai vállalatok szerepének növelése a nemzet újraiparosításában

A vendégszerkesztő előszava

A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának egyik kutatócsoportja csaknem hét évvel ezelőtt elnyerte a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatását egy három évre szóló projekt megvalósításához, amely az újraiparosításnak a nemzet prosperitására gyakorolt hatását kívánta feltárni. Az akkori téma aktualitását tovább növelte a sajnálatos covid-járvány, amikor is kapacitással nem rendelkező országok például gyógyszerhiánnyal küzdöttek, vagy korábban stabilan működő ellátási láncok akár hosszabb időre megtöredezték. Az aktuális gazdasági, politikai események és a kutatási eredményeink elismerése és visszhangja megalapozta a kutatás második – már négyéves – fázisát (TKP2021-NKTA-19), amelynek a végénél tartunk. Az utolsó év kutatási eredményeiből állítottunk össze a Közgazdasági Szemle – rendkívüli – összevont számában egy tanulmány sorozatot. (Több más tanulmány pedig a Szigma gazdaságmatematikai folyóirat egy különszámában lesz olvasható.)

Nincs szándékunkban túlhangsúlyozni az újraiparosítás jelentőségét, de óvnánk annak alábecsülésétől. Közismert tény, hogy manapság Európában az egyre súlyosbodó gyógyszerhiány már több mint 500 készítményt érint rendszeresen, és a kontinens országai főleg kínai, indiai és egyesült államokbeli beszállítóknak vannak kiszolgáltatva. Egyes fejlett országokban a szolgáltató szektorban alkalmazottak aránya a foglalkoztatottak körében eléri a 90 százalékot, amely tényből sokan az ipari termelés jelentőségének csökkenő tendenciájára következtetnek. Ez a feltételezés azonban még akkor sem állja meg a helyét, ha iparon füstölő gyárműveket vagy összeszerelő üzemeket értünk. Korunkban az iparosítást hallva célszerűbb azon gazdasági ágazatokra gondolni, amelyek exportálható termékeket, szolgáltatásokat állítanak elő. Egy nemzet prosperitása alapvetően attól függ, hogy a nemzetközi piacon mennyire versenyképes, de nem minden áron. *Porter és Rivkin [2012]* definícióját alkalmazva: hazánk annyira versenyképes ország, amennyire hazai vállalataink sikeresen képesek versenyezni a globális gazdaságban, miközben fenntartják vagy növelik az átlagos magyar életszínvonalát. Prosperitást kizárólag úgy lehet elérni, ha növeljük azon képességeinket, melyekkel inputokat minél hatékonyabban alakítunk át

hasznos outputokká (termékekké és szolgáltatásokká), miközben az alkalmazottaknak növekvő jövedelmet biztosítunk. Ezért a gazdaságpolitika központi célja csak az lehet, hogy elősegítse a termelékenység hosszú távon fenntartható javulását.

Annak megértése, hogy milyen koncepció szolgálja e célt, egyáltalán nem egyszerű. A *The Economist* 2024. decemberi száma például turistaparadicsomokat említ (külön kiemelve Spanyolországot) az adott évben legjobb gazdasági teljesítményt nyújtó országokként.¹ A pillanatnyi teljesítmény azonban nem azonos a hosszú távú sikerrel, és a csípős válaszra nem is kellett sokat várni. Marko Jukic egyszerű kalkulációval hívta fel a figyelmet a – tágabb értelemben vett – iparosítás jelentőségére: ahhoz, hogy Horvátország olyan fejlett gazdaság legyen, mint Svájc (vagyis az egy főre jutó GDP-je elérje a százezer dollár körüli szintet), éves jövedelmét (figyelembe véve lakosságszámát) 386 milliárd dollárral kellene növelnie. Mivel Horvátországban egy átlagos turista naponta 200 dollárt költ, a kívánt jövedelemnövekedéshez csaknem 2 milliárd vendégéjszakára lenne szükség (a jelenlegi érték nem éri el a 85 milliót) – ráadásul a főszezonban. A 85 millió vendégéjszakát 17,4 millió beutazó töltötte el Horvátországban. A 2 milliárdhoz – változatlan átlagos tartózkodási időt feltételezve – 395 millió beutazóra lenne szükség. Ez a szám nagyjából annyi, mintha az Egyesült Államok valamennyi polgára hat napra meglátogatná a horvát tengerpartot. Mindezt egy munkaerő-intenzív ágazatban kellene élvezhetővé tenni, ahol kevés lehetőség nyílik a gépesítésre, és más típusú kapacitások is korlátozottak. Jukic szerint az iparosítás az, ami megalapozta az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Japán, Dél-Korea, Kína és még sok más ország gazdagságát (Jukic [2025]).

A termelési folyamatok birtoklása azonban más szempontból is lényeges. Talán az a legfontosabb, hogy a termelés a tanulás és az innováció elsődleges forrása. Termelési folyamatok megvalósítása nélkül –nem lehetetlen ugyan, de – nagyon nehéz jelentős innovációt felmutatni. A terméktervezés elválasztása a termelési folyamat-tól különösen kockázatos akkor, amikor az innováció folyamatvezérelt. A biotechnológia, a gyógyszeripar, a nanoanyagok előállítása, a szuperminiatűr összeszerelést igénylő termelési folyamatok a legjobb példák erre – ráadásul ezek rendkívül profitábilisak (Pisano–Shih [2012]). E két szerző már korábban, 2009-ben sürgette a nagyobb mértékű állami hozzájárulást az alap-, az alkalmazott és az üzleti célú kutatáshoz, ugyanis a termelési kapacitások intenzív kiszervezése nagymértékben hozzájárult a termelő ipar versenyképességének csökkenéséhez és néhány ágazat teljes kihalásához (Pisano–Shih [2009]).

De ami kiszervezés Amerikának, az lehetőség nekünk! Kaput nyit számunkra ahhoz, hogy a termelési folyamatokba jobban belelássunk, olyan fogásokat, technológiákat ismerjünk, tanuljunk meg (vagy másoljunk), amelyek korábban nem álltak rendelkezésre, és melegágyat teremtsenek az innovációnak. Ehhez a makrogazdaság és a vállalati szféra irányítóinak összefogására van szükség, és sok szorgos, befogadó vállalkozóra. Az átfogó nemzeti folyamatok akkor sikeresek, ha a részek teljesítőképessége is nagy.

¹ Which economy did best in 2024? *The Economist*, 2024. december 10.

A Közgazdasági Szemle e vastag kötetének tartalma ezért a gazdaság széles spektrumához kötődik – az átfogó, nagy makrokérdésektől egészen a sikeres vállalkozó személyiségjegyeinek meghatározásáig. Reméljük ezért, hogy minden olvasó talál érdeklődési köréhez közeli témát. Íme, ízelítőként néhány kérdésfelvetés:

A 2009-es világgazdasági válság Magyarország gazdasági teljesítményét is jelentősen visszavette, és 2010-től a magyar gazdaságpolitika is – másokhoz hasonlóan – újraiparosítás révén képzelte el a hosszú távú gazdasági növekedés megalapozását. A tanulmánykötetben az egyik tanulmányban hat, a magyar gazdaság szerkezetével kapcsolatos kérdést vizsgáltunk meg: 1. sikerült-e az újraiparosodás; 2. hogyan változtak az ágazatok súlyai; 3. sikerült-e megerősíteni a hazai beszállítói hálózatokat; 4. erősödött-e hazánk globális értékláncokban betöltött szerepe; 5. hogyan változott a magyar gazdaság sérülékenysége a belső kapcsolatok alapján; és 6. sikerült-e csökkenteni a német gazdaságtól való függőséget?

Mint a legtöbb fejlett országban, Magyarországon is meghatározó szerepet töltenek be a multinacionális vállalatok. Noha makrogazdasági jelentőségük vitathatatlan, a hazai gazdaságra gyakorolt konkrét hatásuk már kevésbé egyértelmű. Kimutatható, hogy sajnálatos módon a hazai beszállítók következetesen gyengébb pozíciót foglalnak el az értékláncban, mint a külföldiek, illetve azok hazai leányvállalatai. Egyik tanulmányunk az intelligens szakosodási stratégia (S3) keretében annak regionális és nemzeti szintű gazdasági hatásait vizsgálja különböző földrajzi és szakpolitikai instrumentumok szerinti bontásban. Eredményeink rámutatnak, hogy a régióspecifikus beavatkozások hatása – az adott térségek fejlettségének függvényében – jelentősen eltérő, a K + F-támogatások pedig különösen fontos szerepet játszanak a kevésbé fejlett régiók hosszú távú fejlődésében.

A kis- és középvállalkozások a gazdasági fejlődés kulcsszereplői, ám növekedési pályájuk összetett és nehezen általánosítható. Kötetünkben egy integrált modellt javasolunk a kkv-k növekedésének magyarázatára, amely az erőforrás-alapú megközelítés, a dinamikus képességek és a vállalkozói készségek elméleti kereteire épül. Az erőforrás-alapú megközelítést használja egy másik tanulmányunk is, amely átfogó képet nyújt a mikro-, kis- és középvállalatok versenyképességét megalapozó erőforrások és képességek, valamint a marketinginnovációk közötti kapcsolatokról. Az elemzés a Global Competitiveness Project adatállományát használja, amely több mint ezer magyar kkv-ról tartalmaz adatokat. A vállalkozói képességekkel kapcsolatban egy további tanulmány arra keres magyarázatot, hogy mely okok magyarázhatják, hogy egyes vállalkozók érzelmileg jól boldogulnak, míg mások nehézségekkel küzdenek. Egyik cikkünk ahhoz kíván hozzájárulni, hogy jobban megértsük, milyen kognitív készségek, döntési stratégiák és folyamatok magyarázzák a vállalkozók affektív jólléte terén tapasztalható egyéni különbségeket. A szerzők azt találták, hogy a vállalkozók bizonytalanságcsökkentő törekvéseit támogató önreflektív készség pozitívan hat a vállalkozók affektív jóllétére. A vállalkozói énhatékonyság és reziliencia a vállalkozói siker lényeges meghatározói. Egy további tanulmány azt vizsgálja, hogy az állam sérülékenységgel járó nehézségek miként befolyásolják a reziliencia és a vállalkozói énhatékonyság kapcsolatát és sikerre gyakorolt hatásmechanizmusait. Kollégáim fő megállapítása: a stabil országokkal összevetve,

a sérülékeny országokban a reziliencia fontosabb, míg a vállalkozói énhatékonyság kevésbé fontos szerepet tölt be a vállalkozói sikerben.

Korunkban a fenntarthatóság kérdése, az okos, körültekintő gazdálkodás feltételrendszere fontos kutatási témakörre vált. Különösen érdekes e szempontok figyelembevétele a pénzügyi döntések terén, hiszen a fenntarthatósági kérdés felvetése többcélúvá teszi a pénzügyi döntéseket. Az ezt vizsgáló kutatói kollektíva célja a fenntarthatósági átmenet kkv-kat érintő kihívásainak és lehetőségeinek feltárása, különös tekintettel az ESG-gyakorlatuk érettségére. A vizsgálat során kérdőíves felmérést végeztek 462 magyarországi kkv körében. A fenntartható befektetések iránti kereslet az utóbbi években világszerte növekedett, az ESG-befektetések hozamával kapcsolatos tanulmányok azonban ellentmondásosak, és továbbra sem egyértelmű, hogy a befektetők milyen mértékben hajlandók lemondani a hozamról a fenntarthatósági célok támogatása érdekében. Egy másik tanulmány azt vizsgálja, hogy a befektetők körében milyen tényezők befolyásolják az ESG-befektetés iránti hajlandóságot, különösen a hozamfeláldozást. E tényezők sorából kiemelkedik a klímaváltozással kapcsolatos meggyőződés, a demográfiai adottságok, a befektetési tapasztalat és a zöld részvények jövőbeli hozamával kapcsolatos várakozások.

Nem elegendő a termékeket hatékonyan és környezettudatosan előállítani, azokat el is kell tudni adni. A kötet egyik tanulmánya a mesterséges intelligencia által manipulált fizikai hasonlóság hatását vizsgálja az online szájreklám (eWOM) elfogadására a viselkedési közgazdaságtan keretein belül. A kutatás kiindulópontját a *deepfake* technológia fejlődése és annak potenciális visszaélési lehetőségei adják az online vélemények esetében.

Remélem, a sokrétű problémafelvetés sok olvasót vonz, amihez mindenkinek tartalmas munkát kíván a kutatási projekt vezetője:

Vörös József

Hivatkozások

- JUKIC, M. [2025]: No country ever got rich from tourism. Palladium, július 18.
- PISANO, G. P.–SHIH, W. C. [2009]: Restoring American competitiveness. Harvard Business Review, július-augusztus, 114–125. o. <https://hbr.org/2009/07/restoring-american-competitiveness>.
- PISANO, G. P.–SHIH, W. C. [2012]: Does America really need manufacturing? Harvard Business Review, március. <https://hbr.org/2012/03/does-america-really-need-manufacturing>.
- PORTER, M. E.–RIVKIN, J. W. [2012]: The looming challenge to U.S. competitiveness. Harvard Business Review, március, 55–62. o. <https://hbr.org/2012/03/the-looming-challenge-to-us-competitiveness>.